

Część III

N E K R O L O G

PROFESOR M. G. LEWIN

W dniu 18 kwietnia 1963 r. zmarł Maksim Grigoriewicz Lewin zastępca dyrektora do spraw nauki Instytutu Etnografii Akademii Nauk ZSRR, kierownik działu antropologii w tym Instytucie, członek Kolegium Redakcyjnego czasopisma „Sowietskaja Etnografija” i redaktor „Kratkich Soobszczenii”. W zmarłym nauka radziecka straciła jednego z najwybitniejszych przedstawicieli myśli antropologicznej i etnograficznej, teoretyka i organizatora życia naukowego, zasłużonego badacza terenowego Syberii i Północno-Wschodniej Azji.

M. G. Lewin urodził się 29 grudnia 1904 r. w Słonimiu na Białorusi. Dzieciństwo Jego kształtowało się w atmosferze życia rodziny lekarskiej. Po uzyskaniu dyplomu w zakresie antropologii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Moskiewskiego M. G. Lewin kontynuował studia antropologiczne i etnograficzne jako aspirant Instytutu Antropologii w Moskwie, pracując przy tym od 1927 r. w Muzeum Etnograficznym. W tym czasie M. G. Lewin wchodzi również mocno do pracy terenowej angażując się w paroletnie badania na terenie Syberii, łącząc w nich zainteresowania antropologiczne i etnograficzne. W 1930 r. i latach następnych M. G. Lewin pracował z kolei w Nowogajewskiej kult-bazie w rejonie Morza Ochockiego jako pracownik naukowy delegowany przez Muzeum Etnograficzne i Komitet Siewiera przy Prezydium WCIK. Praca ta była misją bardzo odpowiedzialną i zaszczytną, wiązała się bowiem z przeprowadzaniem zadań praktycznych przy realizacji zasadniczych celów państwowych zmierzających do rejonizacji narodowej ZSRR i wytyczenia określonych granic związkowych i autonomicznych republik, autonomicznych obwodów i okręgów narodowych. Toteż dla poszerzenia bazy dokumentalnej dla historii określonych grup narodowościowych M. G. Lewin w tym czasie eksplorował także stanowiska archeologiczne.

W 1939 r. M. G. Lewin podjął pracę w Instytucie Antropologii Uniwersytetu Moskiewskiego. Do wybuchu II wojny światowej działalność naukowa M. G. Lewina zostaje uwieńczona osiągnięciem tytułu i stanowiska docenta przy Katedrze Antropologii na Wydziale Biologicznym oraz powierzeniem Mu funkcji Sekretarza Naukowego Instytutu Antropologii U. M. Do wybuchu wojny M. G. Lewin zakończył także zaoczne studia w II Instytucie Lekarskim.

Działalność naukową w Instytucie Etnografii Akademii Nauk ZSRR M. G. Lewin rozpoczął w 1943 r. W roku następnym powierzono Mu w tej najwyższej

i szeroko rozbudowanej placówce badawczej dziejów kultury ludzkiej stanowiska zastępcy dyrektora do spraw nauki.

Niezależnie od ogólnych spraw naukowych Instytutu M. G. Lewin kierował bezpośrednio w tej placówce także pracownią Działu Antropologii. Osobny dział w działalności naukowej M. G. Lewina stanowiły prace wydawnicze. Pod Jego redakcją wychodziły „Kratkije Soobszczenia”, był On także wieloletnim i aktywnym członkiem Kolektywu Redakcyjnego czasopisma „Sowietskaja Etnografija”.

Szczególnie mocno ugruntowaną pozycję w nauce radzieckiej, a także światowej, zyskał M. G. Lewin jednak jako niezmordowany badacz terenowy głęboko rozumiejący problematykę procesów osadniczych na Syberii i w Północno-Wschodniej Azji. Kierunek i zakres zainteresowań naukowych skryształizował się u M. G. Lewina stosunkowo dość wcześnie. Jakkolwiek właściwa problematyka antropologiczna stanowiła w zasadzie główny trzon Jego zainteresowań naukowych, niemniej zawsze rozumiał ją nie inaczej, jak w szerokim i pełnym połączeniu z przejawami działalności człowieka udokumentowanymi zarówno w materiałach archeologicznych, jak i etnograficznych. Kojarzenie wyników badawczych z pokrewnych sfer myśli naukowej pozwoliło M. G. Lewinowi z dużym powodzeniem na wysuwanie nowych, śmiałych wniosków zarówno dla konkretnych zakresów tematycznych, jak i dla metodologii postępowania badawczego. Toteż w Jego dorobku naukowym na szczególne wyróżnienie zasługują gruntowne, oparte na różnorodnej bazie materiałowej studia nad początkami i rozwojem hodowli rena i psa zaprzęgowego. Duży ciężar gatunkowy posiadają również próby podjęte przez M. G. Lewina łącznie z N. N. Czeboksarowym nad kompleksowym wykorzystaniem w metodologii badań etnogenetycznych materiałów antropologicznych łącznie z materiałami udostępnionymi przez inne dyscypliny naukowe. Do nich należą przede wszystkim próby wypracowania zasad kulturowo-historycznej klasyfikacji ludów i ujawnienia prawidłowości zjawiska przewagi pokrywania się zasięgów typów antropologicznych z zasięgami obszarów historyczno-etnograficznych aniżeli z zasięgami modeli kulturowo-gospodarczych czy też z rozprzestrzenieniem się grup językowych.

Słuszność naukową takiego postępowania badawczego M. G. Lewin w szczególności korzystny sposób przedstawił w obronie pracy doktorskiej na temat: *Etniczeskaja antropologija i problemi etnogeneza narodow Dalniego Wostoka*. Powyższa praca po ukazaniu się drukiem (1958 r.) została w 1960 r. odznaczona premią im. N. N. Mikiłuczo-Makłaja.

Dla M. G. Lewina eksploracje terenowe prowadzone w celu wydobycia nowych źródeł stały się podstawową dziedziną pracy naukowej i zadań badawczych. Na przestrzeni kilkudziesięcioletniej działalności naukowej stale dążył On do akumulacji wiedzy i odkryć o ludach i kulturach uwarstwionych, jak i przetrwałych na terenie Syberii i w Północno-Wschodniej Azji.

Efekty wieloletniej pracy M. G. Lewina (który w kolejnym nawrocie począwszy od 1957 do 1962 r. systematycznie prowadził badania na Półwyspie Czukockim) rozumiane szerzej, łącznie z efektami pracy całego zespołu antropologów, etnografów i archeologów „sibirowiedów” zrzeszonych w Instytucie Etnografii Akademii Nauk ZSRR przemawiają na zewnątrz szczytowymi osiągnięciami etnografii radzieckiej. Co więcej, widziane od tej strony stanowią one kontynuację najlepszych tradycji naukowych dawniejszych badaczy ludów Syberii i Północno-Wschodniej Azji z W. G. Bogoraz-Tanem i L. J. Szternbergiem na czele, jak również i nawiązania do fundamentalnej schedy po M. Kraszeninnikowie i in-

nych. Niemniej obraz tej działalności nie byłby kompletny, gdybyśmy nie uwzględnili momentu historycznego, w którym zarówno M. G. Lewinowi, jak i innym pracownikom naukowym Jego generacji wypadło realizować cele badawcze. W przeciwieństwie bowiem do badaczy dawniejszych M. G. Lewin i Jego generacja naukowa włączyli się w proces badawczy ludów Syberii i Północno-Wschodniej Azji w okresie, kiedy ludy te wchodziły w zasadniczy przełom w dotychczasowym systemie bytowania. Bez obawy popełnienia przesady można powiedzieć, że pod naporem nowej rzeczywistości wytworzonej w wyniku realizacji zdobyczy Rewolucji Październikowej niemal na oczach badaczy załamywała się gwałtownie dawniejsza struktura cywilizacyjna tych ludów, która pomimo pewnych zmian była wciąż jeszcze bardzo poważnie przesiąknięta archaizmami. W polu bezpośredniej obserwacji tego zespołu badaczy dokonywał się dialektyczny proces ostrej walki między tradycyjnymi formami życia a nowymi elementami kultury, tworzącymi się w nowych warunkach bytu. Jasne jest, że w tych okolicznościach proces kształtowania się nowego człowieka i nowej kultury socjalistycznej wśród ludów radzieckiej Północy musiał być ujęty jako osobny zakres tematyczny i pod tą postacią wszedł do programów badawczych, równorzędnie do dawniejszych kierunków zainteresowań.

Pisząc te słowa poświęcone pamięci Maksima Grigoriewicza Lewina wypadnie dodać, że wraz z Jego przedwczesnym zgonem odszedł z szeregów uczonych radzieckich nie tylko przedstawiciel wielkiej wiedzy o przeszłości historycznej ludów i kultur Syberii i Północno-Wschodniej Azji, lecz także jeden ze świadków wielkiego przełomu i jego naukowy dokumentalista.

Najważniejsze prace M. G. Lewina

- Kraniologiczeskij tip ulczej*, „Antropologiczeskij Żurnał”, nr 1: 1937.
K woprosu o driewnosti i proischożdienii oleniewodstwa, [w:] *Problemy proischożdienija, ewolucii i porodoobrazowanija domasznych żiwotnych*, t. 1, Moskwa—Leningrad 1938 (wspólnie z A. I. Zołotarijewym).
Etnograficzeskije paralleli k nieoliticzeskim figuram ryb, „Sow. Etnografija”, t. 2: 1939.
A. P. Bogdanow i ruśskaja antropologija, „Sow. Etnografija”, 1946, nr 1.
Problema pigmiejew w antropologii i etnografii, „Sow. Etnografija”, 1946, nr 2.
O proischożdienii i tipach uprjażnogo sobakowodstwa, „Sow. Etnografija”, 1946, nr 4.
T. N. Granowskij i ruśskaja antropologija, „Kr. Soobszcz. Instituta Etnografii”, t. 1: 1946.
O dieformacii gotowy u turkmienu (k woprosu o turkmienskoj dolikokiefalii), „Sow. Etnografija”, t. 6—7: 1947.
Dmitrij Nikołajewicz Anuczin (1843—1923), Trudy Instituta Etnografii AN SSSR, t. 1: 1947.
Antropologiczeskije tipy Ochotskogo pobierieżja, Trudy Instituta Etnografii AN SSSR, now. sier., t. 2: 1948.
Swietskaja antropologija za 30 let, „Sow. Etnografija”, 1947, nr 4 (wspólnie z J. J. Rieginskim).
K problemie istoriczeskogo sootnoszenija choziajstwiennno-kulturnych tipow Siewernoj Azii, „Kr. Soobszcz. Instituta Etnografii”, t. 2: 1947.
Antropologiczeskij tip jakutow, „Kr. Soobszcz. Instituta Etnografii”, t. 3: 1947.
Kraniologiczeskije tipy czukczej i eskimosow (W swjazi s woprosami etnologii)

- Siewiero-Wostocznoj Azii), „Sbornik Muzeja Antropologii i Etnografii AN SSSR”, t. 10: 1949.
- N. G. Czernyszewskij o rasach i rasowej problemie, „Sow. Etnografija”, 1949, nr 4. Problema proischozhdienija Homo sapiens w sowietskoj antropologii, „Kr. Soobszcz. Instituta Etnografii”, t. 9: 1950.
- Typy oleniewodstwa i ich proischozhdienije, „Sow. Etnografija”, 1950, nr 1 (wspólnie z G. M. Wasilewicz).
- Antropologiczeskije typy Sibiri i Dalniego Wostoka (K problemie etnogienieza narodow Siewiernoj Azii), „Sow. Etnografija”, 1950, nr 2.
- K woprosu o driewniejszem zasilenii Sibiri, „Sow. Etnografija”, 1950, nr 3. Driewnije pieriesielenija czelowieka w Siewiernoj Azii po dannym antropologii „Proischozhdienije Czelowieka i Driewnije Rassielenije Czelowieczestwa”, Trudy Instituta Etnografii, now. sier., t. 16: 1951.
- Driewnije rassielenije czelowieczestwa w Wostocznoj i Jugo-Wostocznoj Azii, ibidem (wspólnie z N. N. Czeboksarowem).
- N. G. Czernyszewskij (k 125-letiju so dnia rozdienija), „Sow. Etnografija”, 1953, nr 4.
- Antropologiczeskije raboty K. M. Bera, „Sow. Etnografija”, 1954, nr 1.
- K antropologii Južnoj Sibiri, „Kr. Soobszcz. Instituta Etnografii”, t. 20: 1954.
- K antropologii Južnoj Sibiri, „Kr. Soobszcz. Instituta Etnografii”, t. 20: 1954.
- Chozajstwienno-kulturnyje typy i istoriko-etnograficzeskije oblasti, „Sow. Etnografija”, 1955, nr 4 (wspólnie z N. N. Czeboksarowem).
- Osnowy antropologii, Moskwa 1955 (wspólnie z J. J. Roginskim).
- Antropologiczeskije typy Sibiri i ich gieniezis, [w:] Doklady sowietskoj dielegacii na V Miedzunarodnom Kongriessie Antropologow i Etnografow, Moskwa 1955.
- U istokow russkoj antropologii, „Oczerki po Istorii Etnografii, Folkloristiki i Antropologii”, Trudy Instituta Etnografii, t. 30: 1956.
- Etnograficzeskaja i antropologiczeskaja tiematika w rabotach N. G. Czernyszewskogo, ibidem.
- Antropologiczeskij matierijał iz Wiercholenskogo mogilnika, „Antropologiczeskij Sbornik”, 1, Trudy Instituta Etnografii, t. 33: 1956.
- Rasy, jazyki, narody, [w:] Oczerki obszczej etnografii, Amierika, Australija, Moskwa 1957 (wspólnie z N. N. Czeboksarowem).
- Etniczeskaja antropologija i problemy etnogienieza narodow Dalniego Wostoka, Trudy Instituta Etnografii, t. 36: 1958.
- Etnografija, [w:] Bolszaja sowietskaja encikłopedija, t. 49.
- Driewnieeskimoskij mogilnik w Uelenie, „Sow. Etnografija”, 1960, nr 1.
- Narody Sibiri, [w:] Oczerki obszczej etnografii, Aziatskaja czast' SSSR, Moskwa 1960 (wspólnie z B. O. Dołgich).
- Oczerki po istorii antropologii w Rossii, Moskwa 1960.
- Etnograficzeskije i antropologiczeskije matierijały kak istoriczeskij istocznik (K mietodologii izuczenija biespismiennych narodow), „Sow. Etnografija”, 1961, nr 1.
- O przedmietie i zadaczach etnografieografii, „Sow. Etnografija”, 1963, nr 1 (wspólnie z S. I. Brukiem i W. I. Kozłowem).

Witold Dynowski

PROFESOR M. J. HERSKOVITS

W miesiącu maju dobiegła nas smutna wiadomość o śmierci jednego z najwybitniejszych etnografów amerykańskich Melville'a J. Herskovitsa. Twórczość tego uczonego wypełnia chlubną kartę historii etnografii amerykańskiej, a także i światowej. Charakterystyczną cechą jego działalności było poczucie społecznej wartości wysiłków etnografa w dziedzinie poznania zasad organizacji życia społecznego oraz nieustanna dążność do poznania ludów i ich kultur w celu wzajemnego zbliżenia. Najlepszym tego przykładem jest jego działalność na polu badań nad przeszłością ludności murzyńskiej zamieszkującej Stany Zjednoczone. Pracy tej oddał najlepsze swoje lata i wiele sił publikując liczne rozprawy i organizując wiele instytucji mających na celu propagowanie i rozwijanie tych badań. Wspomniane założenia skłoniły go również do badań nad ludami pierwotnymi zamieszkującymi różne kontynenty, a to w celu znalezienia dróg ułatwiających im szybki awans społeczny i kulturalny. Nic więc dziwnego, że był on tym, który przy współpracy z innymi naukowcami dał podwaliny do nowego rozumienia kwestii przenikania się kultur i cywilizacji, określonej odtąd mianem akulturacji. Ogłoszone przez Herskovitsa, Lintona i Radfielda memorandum o akulturacji¹ otworzyło w etnografii amerykańskiej i światowej nowy okres, który przyniósł wiele cennych prac i studiów oraz znacznie przyczynił się do zmiany stosunku do tak zwanych ludów zacofanych w rozwoju. Raz rzuconą myśl podjęły dziesiątki etnografów, którzy rozszerzyli pierwotne tezy Herskovitsa, tworząc z tych założeń podstawy do specjalnej dziedziny antropologii społecznej, zwanej studiami akulturacyjnymi.

Bardzo podobną pozycję zajmuje Herskovits również i w dziedzinie badań porównawczych nad kulturami reprezentującymi różny stopień zaawansowania w rozwoju. Stworzony przez niego zespół pojęć nazwanych potocznie „relatywizmem kulturowym” wypływa z tych samych źródeł, co i pojęcie „akulturacji”. Dążność do ogarnięcia istoty kultur innych niż ta, jaką reprezentuje badacz, doprowadziła tego uczonego do stwierdzenia, że nic nie upoważnia nas do wyrokowania, że dana kultura jest gorsza od innych lub że jest dowodem niższości ludu ją reprezentującego. Kultura jest przecież formą zaspokajania wszelkiego rodzaju potrzeb powstałą w konkretnych warunkach geograficznych, środowiskowych i historycznych, wypracowaną przez dany lud na przestrzeni długich okresów, co uczyniło daną kulturę specyficznym tworem społecznym nie odpowiadającym swą strukturą innym społeczeństwom, które rozwinęły się na odmiennym podłożu geograficznym i historycznym. Stąd właśnie wypływa względność wszelkich ocen kultury, które przyjęły swą klasyczną postać w pojęciach relatywizmu kulturowego.

To humanitarne stanowisko zajęte przez amerykańskiego etnografa nie pozostało bez echa w etnografii światowej. Te same elementy rozumowania odnaleźć możemy w tezach lansowanych przez Claude Lévi-Straussa, że tylko wymienimy na tym miejscu jego ostatnią niezwykle interesującą i kontrowersyjną książkę *La pensée sauvage*². Nie brak było również i głosów krytycznych, np. ze strony uczonych radzieckich, którzy dążąc do maksymalnego obiektywizowania oceny procesów historycznych widzą w tezach Herskovitsa niebezpieczne tendencje do zacie-

¹ R. Redfield, R. Linton, M. J. Herskovits, *Memorandum on the Study of Acculturation*, „American Anthropologists”, vol. 38, 1936, s. 149—152.

² Paris 1962. Por. recenzję z tej książki zamieszczoną w tomie 7 „Etnografii Polskiej”.

rania różnic w zakresie postępu społecznego, co może w swojej konsekwencji doprowadzić do całkowitej negacji postępu jako takiego. Nie ulega wątpliwości, że przyjmując niemożność porównywania i oceniania kultur skazujemy się na błędnie wśród różnorodności zjawisk kulturowych bez nadziei na uzyskanie syntetycznego obrazu kultury ogólnoludzkiej, co według większości współczesnych etnografów jest jednym z głównych zadań antropologii w szerokim tego słowa rozumieniu. Mimo tych zastrzeżeń, których słuszności nie sposób podważyć, tezy relatywizmu kulturowego na pewno odegrały ważną rolę w międzynarodowych kontaktach etnograficznych i znalazły swój oddźwięk w wielu pracach etnograficznych poprzez dążność do głębszego wniknięcia w istotę kultur powszechnie nazywanych „prymitywnymi”.

Odrębną dziedziną działalności Melville'a Herskovitsa było organizowanie życia naukowego bądź to przez montowanie szeregu wypraw badawczych, bądź też poprzez współuczestniczenie i współprzewodniczenie wielu kongresom naukowym i zjazdom. Nie ulega wątpliwości, że najwięcej czasu i miejsca w swej pracy poświęcił on kontynentowi, na którym się urodził, zajmując poczesne miejsce wśród amerykańistów. Nic więc dziwnego, że przez długie lata stał na czele redakcji najrepreszentywniejszego organu antropologów amerykańskich „American Anthropologist”. Niemalą też rolę odegrał w paryskim „Société des Americanistes”. Jednakże żywe zainteresowanie elementem murzyńskim w Stanach Zjednoczonych skierowało jego uwagę i na inne kontynenty, a szczególnie na kontynent macierzysty, na Afrykę. Nic więc dziwnego, że już w okresie międzywojennym, dzięki wyprawie do Afryki i długim studiom w zakresie literatury afrykanistycznej, wychodzą spod jego pióra cenne prace na temat epoki niewolniczej w Afryce, jak również na temat specyfiki kultur afrykańskich. Tak więc w roku 1933 ukazuje się jego podstawowa, choć krótka praca pt. *Culture Areas of Africa* zamieszczona w czasopiśmie „Africa”, w której podaje własną koncepcję podziału tego kontynentu na strefy kulturowe, oparte na specyfice ekonomicznej i tradycjach etnohistorycznych. Obok tego rodzaju syntetycznych ujęć znajdujemy w jego pracach na temat Afryki wiele studiów dotyczących historii tego kontynentu, a szczególnie Dahomeju. W niedługim więc stosunkowo czasie stał się on na gruncie etnografii amerykańskiej jednym z czołowych przedstawicieli afrykanistyki.

Krzewieniu wiedzy o tej części świata i organizowaniu badań nad przemianami społecznymi zachodzącymi w Afryce poświęcił wiele czasu jako profesor Northwestern University i członek wielu komisji naukowych. Poza tym był on kierownikiem wypraw badawczych do Gujany Holenderskiej (1928—1929), Haiti (1934), Trynidadu (1939) wreszcie Brazylii (1941—1942). Wynikiem tych wypraw jest szereg studiów i większych prac traktujących o specyfice antropologicznej i kulturowej mieszkańców badanych krajów. Na pierwsze miejsce w tych studiach wysuwają się prace o ekonomice ludów prymitywnych i formach ich organizacji społecznej. Nie brak również wśród tych prac szkiców historycznych, akulturacyjnych, folklorystycznych, a nawet muzykologicznych. Rozpiętość tych zainteresowań dowodzi jedynie — jak dobrze rozumiał Herskovits — że o kulturze jakiegokolwiek ludu możemy wyrazić swoją opinię dopiero wtedy, gdy poznamy wszystkie jej aspekty i zgłębimy problemy jej historyczno-gospodarczego uwarunkowania. Jednocześnie głęboka i wszechstronna wiedza Herskovitsa, zdobyta dzięki własnym badaniom oraz dzięki znajomości literatury, umożliwiła mu szersze spojrzenie na zagadnienie rozwoju kultury ogólnoludzkiej i na napisanie jednego z najwcześniejszych i najlepszych podręczników antropologii, który ukazał się jako pokaźny tom zatytułowany *Man and His Work's*.

Nie możemy się więc dziwić, że uczonemu tej miary nieobce były również zagadnienia metody i zadań nauki, jaką reprezentował. Wielokrotnie publikuje on i wygłasza swoje zdania na temat roli antropologa we współczesnym społeczeństwie i lansuje programy badań nad aktualnymi przemianami społecznymi w różnych środowiskach kulturowych. Te metodologiczne doświadczenia i przemyślenia stawiają go w rzędzie najwybitniejszych organizatorów życia naukowego już nie tylko w Stanach Zjednoczonych, ale w ogóle na świecie. Najlepszym tego dowodem jest rola, jaką odegrał w przygotowywaniu i kierowaniu kolejnych Kongresów Nauk Antropologicznych i Etnograficznych w Filadelfii (1956) i Paryżu (1960). Śmierć zaskoczyła go w czasie ożywionych prac przygotowawczych do VII Kongresu w Moskwie, gdzie miał również ważne zadania do spełnienia. To właśnie działalności Herskovitsa zawdzięczamy między innymi stworzenie okoliczności ułatwiających pierwsze spotkanie etnografów radzieckich z antropologami amerykańskimi i przedstawicielami etnologii zachodniej. Że to pierwsze spotkanie w Filadelfii było owocne, dowiódł już kongres paryski, w którym uczestniczyła liczna ekipa radziecka oraz przedstawiciele etnografii krajów demokracji ludowej. Wymiana zdań, jaka tam nastąpiła, tak zasadniczo zmieniła sytuację światową, że uczestnicy kongresu nie zawahali się oddać prymatu organizacyjnego uczonym radzieckim decydując o tym, że następny kongres odbędzie się w Moskwie.

Podsumowując tych kilka krótkich uwag o spuściźnie naukowej Melville'a J. Herskovitsa należy z całym uznaniem ustosunkować się do dążeń, jakie ożywiały jego działalność. Życie swe poświęcił szukaniu prawdy o wielu problemach wiążących się z rozwojem społeczeństw o różnym poziomie kulturowym i tak rozumiane zadanie antropologa wypełniał w miarę swych sił rzetelnie i z entuzjazmem wzbogacając antropologię o szereg ważnych spostrzeżeń i tez. Skłania nas to do zastanowienia się nad wieloma kwestiami i do ponownego przemyślenia pewnych spraw. Pomocą w tym posłużyć nam może w przyszłości dokładniejsze studium na temat jego poglądów i założeń teoretycznych, które czekają opracowania również i w polskiej literaturze etnograficznej.

Ważniejsze prace i artykuły M. J. Herskovitsa

1924

- A Preliminary Consideration of the Culture Areas of Africa*, „American Anthropologist”, vol. 26, s. 50—63.
On the Negro-White Population of New York City: The Use of the Variability of Family Strains as an Index of Heterogeneity or Homogeneity, [w:] *Proceedings XXI International Congress of Americanists*, Hague, s. 5—12.

1925

- The Negro's Americanism*, [w:] Alain Locke, *The New Negro*, New York, s. 353—360.

1926

- The Cattle Complex in East Africa*, „American Anthropologist”, vol. 28, s. 230—272, 361—380, 494—528, 633—654.

1927

Acculturation and the American Negro, „Southw. Pol. and Soc. Sci. Quart.”, vol. 3, s. 211—225.

1928

The American Negro. A Study in Racial Crossing, New York.

1929

Adjiboto. An African Game of the Bush-Negros of Dutch Guiana, „Man”, vol. 29, s. 122—127.

Social Selection and the Formation of Human Types, „Human Biology”, vol. 1, s. 250—262.

1930

Anthropometry of the American Negro (b.m.w.).

The Culture Areas of Africa, „Africa”, vol. 3, s. 59—77.

The Negro in the New World: The Statement of a Problem, „American Anthropologist”, vol. 32, s. 145—156.

1931

Tales in Pidgin English from Nigeria, „Journal of American Folk-Lore”, vol. 44, s. 448—466.

Physical Form of Mississippi Negroes, „American Journal of Physical Anthropology”, vol. 16, s. 193—201. (wraz z V. K. Cameron i H. Smith).

1932

Some Aspekts of Dahomean Ethnology, „Africa”, vol. 5, s. 266—296.

Wari in the New World, „Journal of Royal Anthropological Institute”, vol. 62, s. 23—37.

1933

On the Provenience of New World Negroes, „Social Forces”, vol. 12, s. 247—262.

A Tootnote to the History of Negro Slaving, „Opportunity” vol. 11, s. 178—181 (wraz z F. S. Herskovits).

Outline of Dahomean Religious Belief (b.m.w.) (wraz z F. S. Herskovits).

1934

Freudian Mechanisms in Primitive Negro Psychology, [w:] *Essays presented to C. G. Seligman*, London, s. 75—84.

Rebel Destiny, among the Bush Negroes of Dutch Guiana, New York (wraz z F. S. Herskovits).

1935

- The Social History of the Negro*, [w:] C. Murchison, *Handbook of Social Psychology*, Worcester (Massachusetts), s. 207—267.
What Has Africa Given America?, „The New Republic”, vol. 84, s. 92—94.

1936

- Applied Anthropology and the American Anthropologists*, „Science”, vol. 83, s. 215—222.
The Significance of West Africa for Negro Research, „Journal of Negro History”, vol. 21, s. 15—30.
Suriname Folklore b.m.w. (wraz z F. S. Herskovits).

1937

- African Gods and Catholic Saints in New World Negro Belief*, „American Anthropologists”, vol. 39, s. 635—643.
A Note on „Woman Marriage” in Dahomey, „Africa”, vol. 10, s. 335—341. *Life in a Haitian Valley*, New York.
The Significance of the Study of Acculturation for Anthropology, „American Anthropologist”, vol. 39, s. 259—264.
Tales in Pidgin English from Ashanti, „Journal of American Folk-Lore”, vol. 50, s. 52—101 (wraz z F. S. Herskovits).

1938

- Acculturation. The Study of Culture Contact*, New York.
Dahomey, an Ancient West African Kingdom, 2 vols., New York.
The Ancestry of the American Negro, „The American Scholar”, vol. 8, s. 84—94.

1940

- The Economic Life of Primitive Peoples*, New York.

1941

- The Myth of the Negro Past*, New York.

1942

- Education and Cultural Dynamics*, „American Journal of Sociology”, vol. 48, s. 737—749.

1943

- The Negro in Bahia, Brazil: a Problem in Method*, „American Sociological Review”, vol. 7, s. 394—402.
The Southermost Outposts of New World Africanisms, „American Anthropologist”, vol. 45, s. 495—510.

The Negroes of Brazil, „Yale Review”, vol. 32, s. 263—279 (wraz z F. S. Herskovits).

1944

Drums and Drummers in Afro-Brazilian Cult Life, „Musical Quarterly”, vol. 30, s. 477—492.

1945

Backgrounds of African Art, Denver.

The Processes of Cultural Change, [w:] *The Science of Man in the World Crisis* [R. Linton ed.], Columbia—New York, s. 143—170.

Problem, Method and Theory in Afroamerican Studies, „Afroamérica”, vol. 1, s. 5—24.

Trinidad Proverbs („Old Time Saying So”), „Journal of American Folk-Lore”, vol. 58, s. 195—207.

1946

African Literature (Negro Folklore), [w:] *Encyclopedia of Literature*, vol. 1, New York, s. 3—15.

Folklore after a Hundred Years: A Problem in Redefinition, „Journal of American Folklore”, vol. 59, s. 89—100.

1947

Trinidad Village, New York (wraz z F. S. Herskovits).

1948

Man and His Works The Science of Cultural Anthropology, New York.

The Contribution of American Studies to Africanist Research, „American Anthropologists”, vol. 50, s. 1—10.

1949

Musica de Culto Afrobahiana, „Revista de Estudios Musicales”, vol. 1, s. 65—127 (wraz z R. A. Waterman).

1951

The Present Status and Needs of Afroamerican Research, „Journal of Negro History”, vol. 36, s. 123—147.

1955

The Social Organisation of the Condomble, [w:] *Annais XXXI Congress International de Americanistas*, São Paolo, s. 505—532.

1956

On Some Modes of Ethnographic Comparison, „Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde”, vol. 112, s. 129—148.

1958

Dahomean Narrative, Evanston (wraz z F. S. Herskovits).

Krzysztof Makulski